

KULTURA

arheologija

Izložba o nalazima u Žumberku

ZAGREB, 20. veljače – Žumberak – od prapovijesti do kasne antike – naziv je izložbe što će u četvrtak u 19 sati biti otvorena u Arheološkom muzeju u Zagrebu, a predstavlja sažetak arheološkoga iskopavanja toga lokaliteta tijekom prvih 20 godina. Iako vijesti o nalazima u tome kraju datiraju iz 19. stoljeća, sustavno istraživanje počinje 1982., na položaju ranocarske nekropole kod sela Gornja Vas. U međuvremenu, 1984. počela su iskopavanja prapovijesnog grobišta kod sela Budinjak gdje je registriran 141 grobni humak, po čemu taj lokalitet ide u red većih u ovom dijelu Europe. Radi se o nalazima iz starijega željeznog doba, točnije, iz 8. stoljeća prije Krista. Izložbu su priredili Zoran Gregl i Želimir Škoberne, a likovni postav izložbe potpisuje Ivan Ružić. J. Š.

Antičko doba: Nalaz iz Gornje Vase

Poziv na 3. hrvatski triennale crteža

ZAGREB, 20. veljače – Kabinet grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti – organizator 3. hrvatskog triennale crteža – poziva likovne stvaratelje da se odazovu na ovu nacionalnu manifestaciju i prijave svoje crteže kao definirana umjetnička djela nastala na papiru suhom ili tekućom tehnikom u zadnje tri godine. Radove valja predati najkasnije do 12. ožujka 2002. godine. Uz radove treba predati i uredno popunjenu prijavnju dokumentaciju, za koju se formulari mogu preuzeti u HDLU – Dubrovnik, Osijek, Pula, Rijeka, Split, Zadar i Zagreb te u Kabinetu grafike, A. Hebranga 1, Zagreb. K. R.

FILM – »Genijalni um« i »Obitelj čudaka« uskoro u kinima

PRIZNANJE AMERIČKOG PARTNERA

»United International Pictures« dodijelio »Kinematografima« priznanje za najboljega europskog distributera

ZAGREB, 20. veljače – Naš najveći prikazivač filmova i distributer »Kinematografi« dobio je nedavno priznanje za europskog distributera godine, koje je stiglo od ugledne tvrtke United International Pictures. Riječ je o jednoj od najpoznatijih joint-venture kompanija koja je svjetski distributer za filmove američkih studija, poput »Universala« i »Paramounta«. Priznanje je, kako se navodi, stiglo za izniman marketnški angažman koji je pratio velike prošlogodišnje premijere filmova, kao što su »Dnevnik Bridget Jones«, »Tomb Raider«, »Sherk – zeleno čudovište«, »Američka pita 2«, »Dozvola za brak«, »Jurski park 3«, »Povratak mumija«, »Brzi i žestoki« i »Brodolom života«.

Ti filmovi, stoji u priopćenju, postigli su značajan tržišni uspjeh, čak i veći nego što je bio slučaj u nekim razvijenijim europskim zemljama.

U povodu priznanja, »Kinematografi« su potkraj minuloga tjedna u svom klubu u Tuškanu organizirali susret, u sklopu kojeg su predstavljene neki od najnovijih američkih filmskih hitova koji stižu u kina. Već 28. veljače dolazi drama Rona Howarda »Genijalni um«. Taj film osvojio je ove godine četiri Zlatna globusa: za najbolji film u kategoriji dra-

Gene Hackman predvodi sjajnu glumačku ekipu: Prizor iz filma »Obitelj čudaka«

me, za najbolju mušku ulogu (Russell Crowe), za najbolji scenarij te za najbolju žensku sporednu ulogu (Jennifer Connelly). Zlatnim globusom nagrađena je i komedija »Obitelj čudaka« u režiji Wesa Anderson, koja stiže 18. travnja. Glavnu ulogu u filmu tumači Gene Hackman koji je osvojio tu nagradu.

Goran Jovetić

BAŠTINA – Čakovec otkupljuje staru povijesnu dvokatnicu za potrebe čakovečke kulture

»ŠAJEROVA« ZGRADA ODISALA SECESIJOM

Riječ je o zgradi u kojoj je nekad bio hotel »Zrinski« i gdje se odvijao društveni i zabavni život u Čakovcu

ČAKOVEC, 20. veljače – Neupitno je da će Skupština Međimurske županije potvrditi odluku Županijskoga poglavarstva i odobriti kupnju tzv. »Šajerove« zgrade na početku Ulice Matice hrvatske, u najstrožem središtu Čakovca. Riječ je o dvokatnici s ukupno 380 četvornih metara iskoristive površine. Međimurska županija zgradu po cijeni od 2,25 milijuna kuna, odnosno, 300 tisuća eura, na dvogodišnju otplatu kupuje od čakovečke tvrtke »Trgocentar«.

Ovo je bila izvrsna prilika da od eventualne »neprijateljske kupnje« spasimo objekt koji ima priličnu važnost u kulturnoj povijesti Čakovca, naglašava međimurski župan Branko Levačić. Zgrada u kojoj je sada prodavaonica namještaja bila je nekada dio poznatog hotela »Zrinski«. Vinko Lisjak u knjizi »Izvoršta i tokovi«, koja govori o stoljeću društvenog, kulturnog i zabavnog života Čakovca, navodi da je u hotelu »Zrinski« velika dvorana odisala ugodajem kasne secesije, a ako su »na programu bili balovi i zabave, dvorana je primala oko 200 gostiju i nešto preko 300 posjetitelja filmskih, kazališnih i ostalih

kulturnih i zabavnih priredbi«.

Zgrada koju županija kupuje za potrebe čakovečke kulture bit će, u dogovoru s gradskim vlastima u Čakovcu, najvjerovatnije biti predana na upravljanje Centru za kulturu. Ona će biti namijenjena kulturnim zbivanjima, za koje je nedovoljna dvorana u Domu sindikata, sa stotinu mjesta, a prevelika dvorana Centra za kulturu sa 450 mjesta.

U dogovoru s kulturnjaci i čakovečkim gradskim vlastima uskoro će biti, objašnjava župan Branko Levačić, određeni

sadržaji i namijena svakog pojedinog prostora, kako bi se moglo pričati potrebnim preinakama i preuređenjima. Očekuje se da će »Šajerova« zgrada za potrebe čakovečke kulture biti na uporabu predana početkom listopada ove godine.

Sada ostaje na čakovečkim gradskim vlastima da riješe pitanje susjedne zgrade u kojoj su tzv. socijalni stanovi, a koja vanjskim izgledom, a napose unutarnjim uređenjem, odudara od razine visokih standarda koji vladaju u Čakovcu i čijem se unapređenju stalno teži.

Drago Ovcar

Kupnja za potrebe kulture: »Šajerova« zgrade u Čakovcu

Foto: Vjesnik/Zlatko Vrzan

PREDAVANJA – U sklopu projekta »Tjedan knjige« dr. Augustin Stipčević govorio o budućnosti knjige u Hrvata

MUZE U HRVATA NE ŠUTE

Iako ulazimo u elektroničko doba, papirne knjige u Hrvata ne će nestati, dapače sva tehnološke promjene možemo s lakoćom izdržati

ZAGREB, 20. veljače – Nije dobro za hrvatsku knjigu to što je baš svatko može objaviti. Jer, nije sve što se objavi na diku suvremene kulture. Tim je riječima dr. Augustin Stipčević, jedan od ponajboljih poznavalaca povijesti i društvenosti knjige u nas, u utorku, u dvorani »Kažotić« Dominikanskog samostana u Zagrebu, započeo svoje predavanje o budućnosti knjige u Hrvata. Predavanje je održano u sklopu projekta »Tjedan knjige«. Stipčević smatra da nas treba pratiti osjećaj stida kada pogledom obuhvatimo jedno stanje naših knjižnica, iako godišnje izlazi oko 4.500 naslova. Primijećeno je da Hrvati najviše tiskaju u dramatičnim trenucima svoje povijesti. To je, smatra Stipčević, fenomen u svjetskim razmjerima. Što će se zbiti u budućnosti ne možemo u ovome tre-

nutku pojmiti, nastavio je Stipčević. Stojimo pred novim oblicima knjiške povijesti, a važno je primijetiti da nam ipak ne prijete opasnost od elektroničke knjige. Ljudska narav poštuje knjigu, zaključuje Stipčević. Iako ulazimo u eru elektronske knjige, njezin opstanak nije upitan, a takozvane »glomazne« knjige nestaju jer ljudi više vole gledati nego čitati. Knjiga u Hrvata izdržat će sve tehnološke promjene. Na žalost, rekao je Stipčević, statistika pokazuje da svaki šesti Hrvat čita, te se s obzirom na to može reći da se knjige podosta posuđuju i da se čitaju. U 105 godina u Hrvatskoj je tiskano 65.000 naslova, a to je osam naslova godišnje. Primijećeno je još da se oko nas producira mnoštvo laži te da je takozvana Mondovizija propast siromašnih.

Sead Begović

NAĐENA UKRADENA CHAGALLOVA SLIKA

ZAGREB/NEW YORK, 20. veljače – Stručnjaci su potvrdili da je slika koja je prošloga mjeseca pronađena u pošti u američkoj saveznoj državi Kansas originalni Marc Chagall, koji je 2000. ukraden iz Židovskoga muzeja u New Yorku. Procjenjuje se da je platno »Study for Over Vitebsk« (Studija za sliku iznad Vitebska), koje je muzeju na određeno vrijeme posudio privatni ruski kolekcionar, vrijedno milijun dolara. Bella Meyer, umjetničkova unuka i vodeći stručnjak za njegov rad, ispitala je sliku koja je nastala 1914. i pronašla skupinu brojaka na njezinoj pozadini, objavio je glasnogovornik muzeja. Meyer je prepoznala rukopis svojeg djeda, koji je često na taj način označavao

platna, iako nije poznato što točno pronađene brojke znače. Glasnogovornik FBI-ja kazao je da će platno ostati u posjedu te agencije do završetka istrage, javlja BBC.

Slika je ukradena u lipnju 2000. negdje između početka koktel zabave u muzeju i idućeg jutra. Skupina pod nazivom »Međunarodni odbor za umjetnost i mir« preuzela je odgovornost za krađu i obavijestila vlasti da će platno biti vraćeno tek nakon što Izraelci i Palestinci postignu mir. Međutim, slika je pronađena kad je paket za koji je utvrđeno da ga nije moguće isporučiti otvoreni radi identifikacije u pošti u Topeki, nakon čega je slika poslana u New York na autentifikaciju. (Hina)

PUKAO KREKET TIJEKOM »OPERACIJE«

ZAGREB, 20. veljače – Kazalište »Petar Hektorović« iz Starog Grada s otoka Hvara, u utorku je na večer u »Vidri« izvelo komediju Mire Gavran »Operacija spola«. Riječ je o lakoj komediji situacije s obratom, manje atraktivan, no što je uobičajeno u Gavranovim tekstovima. U središtu radnje je mladić koji zbog ljubavnih jada odlučuje promijeniti spol. Tijekom izvedbe komada, dogodio se manji neplanirani scenski incident (pukao je bolnički

krevet!), što je od srca nasmejalo publiku u polupraznoj dvorani. Isti slučaj, još više je razveselio same glumce Duška Ščepanovića i Nenu Šoljana, koji su doslovno gurali od smijeha na pozornici i na kratko morali prekinuti igru. Predstava koja je premijerno izvedena u prosincu prošle godine, režirao je slovački redatelj Michal Babiak, dok je tekst adaptirao Damir Carić. Ostale uloge tumačili su Sonja Dulčić Marija Tudor i Tedi Sansseović. H. B.

Incident na sceni: Iz predstave »Operacija spola«

Foto: Vjesnik/Ranko Marković

Austrijska nagrada centru Egon Schiele u Češkoj

BEČ, 20. veljače – Prva austrijska Nagrada za prekograničnu kulturnu suradnju, koja je utemeljena prošle godine, dodijeljena je Umjetničkom centru Egon Schiele iz Ceskog Krumlova, objavilo je u utorku austrijsko državno tajništvo za umjetnost i medije. Nagrada, koja iznosi 10.900 eura, dodjeljuje se za kulturne projekte i programe koji potiču suradnju austrijskih kulturnih djelatnika sa susjednima zemljama, kandidatima za ulazak u Europsku uniju. Nagrada Umjetničkom centru Egon Schiele postumno je priznanje za

osobite zasluge umjetničkom voditelju Centra, Gerwaldu Sonnenbergeru, koji je umro u prosincu 2001. godine. Sonnenberg i Hana Jirmusova zajedno s kolekcionarom Sergeom Sabarskim pripadaju utemeljivačima Centra nakon pada »željezne zavjese«. (Hina/APA)

PODLISTAK

24

KNJIŽEVNI PROTUSVJETOVI

Batušić/Kravar/Zmegač

Poglavlja iz hrvatske moderne

Ujević i Krleža u disakordima svjetonazora

U dvije Ujevićeve rane zbirke ne postoji transcendencija i revizija vjere / U »Leleku sebra« i u »Kolajni« ima potvrda da je Ujević percipirao i pozitivnu, osloboditeljsku stranu nihilizma / Monističko-vitalistički poredak stvari u Krležinoj »Podnevnoj simfoniji« / Krleža je kršćansku vjeru od prvoga svog objavljenog teksta (Legenda) smatrao otvorenim pitanjem

Za razliku, dakle, od Tresića, a pogotovo od petrarkističkih modela, Ujević je monist koji se samo igra fragmentima i reliktima dualističkih mitova kao estetičkim pričinom.

Dapače, nepostojanje transcendencije i revizije vjere u nju u dvjema Ujevićevim ranim zbirkama često postaje i samostalnom temom. Nju obično najavljuju i prate povišena osjećajna stanja lirskoga subjekta, od

koleričnih do melankoličnih, a njezini je retorički kod lamentativan ili elegičan, kao na primjer, u »Duhovnoj klepsidri«, gdje je nihilistička spoznaja versificirana sirovo i nepoetično (»Slavna ljepota što vlada u skladu / (...) izgubila je svoju drevnu vladu«, ili u »Meni bez mene«, gdje je nihilizam postao kakvoćom izraza, pa ga valja iščitavati iz poetske konstrukcije teksta, tj. iz jednodimenzionalne paralelizmom, aliteracijom, geminacijom i homeoteletonom:

Ure od smole cure besmislene, / sumorni čovjek snatni bestjelesno, / suton-ska strast se boji bezimeno, / a ljubav jeca, jeca bespredmetno; / i sve je danas prazno beskonačno, / a vjetar duva, duva bezutješno / na gole duše koje neprestano /

ištu u grle beznadno, beskraino.

Ipak, u »Leleku sebra« i u »Kolajni« ima potvrda da je Ujević percipirao i pozitivnu, osloboditeljsku stranu nihilizma. Fraza, na primjer, »Ja, Novi Čovjek, takmac Svetog Duha« (»Maštovita noć«) pretkauje pjesnika koji će jednom ispevati »Pogled u praskozorje, Visoke jablane i Okomito čovječanstvo«. Samo, taj pravac Ujevićeva razvoja pripada kronici hrvatske meduratne književnosti, a ne moderne.

U Ujevića, dakle, iščeznuće transcendencije nije baš uvijek izazivalo reakciju u obliku homogeno pesimistične životne filozofije. Ponešto pak iznenaduje da je takvu reagiranju na »obezvredjenje svih vrijednosti« bio skloniji Miroslav Krleža. U njega, uza sve materijalis-

tičko zalede, nije iz nihilističkih uvida proizašla »radosna znanost«.

Krležin udobni svjetonazorski separe

U njegovim ranim zbirkama pjesme pune revolucionarne siline (»Pieta, Plameni vjetar«) nepredvidivo se zaključuju rezignirajućim ili katastrofičnim poetama, a njegove kasne pjesme pune su melankolije i samosažaljenja izazvana ponešto primitivnim osvjedočenjima da je život »krhko i lomno savitljiva vlat«, da nas »na koncu« čeka »tamna jama« i sl.

Ipak, u prvim godinama svoga bavljenja poezijom i Krleža je posjedovao jedan udoban svjetonazorski separe, podjednako zaštićen i od onostranosti i od njezina gubitka. Sigurnost toga separea jamčili su filozofemi preuzeti iz biologističkih i vitalističkih učenja koja su se, pod utjecajem bioloških otkrića i teorija između Darwinia i Haeckela kao i misaonih motiva Schopenhauerovih, Nietzscheovih i Bergsonovih, proširila u filozofsko-publicistici i u mješovitim filozofsko-poetskim vrstama u doba između kraja naturalizma i početka ekpresionizma.

Kao i u drugih modernista, u Krležu se vitalistički filozofemi ostvaruju u liku široka osjećajja organičnosti ili životnosti svega postojećega. Jezik Krležine poezije često, naime, deformira neorganski bitak, pripisujući mu, uz pomoć metafora i usporedaba, posjedovanje sa-

držaja, svojstava ili agregativnih stanja organske tvari. U simfoniji »Pan sunce« pleše u ognjici krvi, »snovi« plivaju »u nebeskom modrom ulju«, brodovi plove po »skorupu modrom«; u »Podnevnoj simfoniji« ne samo što je sunčano svjetlo »med sunčani« i »vatreni pelud«, a planine se »svijaju ženski«, nego je atribut životnosti uočljiv doslovno u »svemu«:

Sve živi./ Pleše./ Vijuga./ Dršće./ Treperi./ Živi.

U »Sutonu zvijezde« kaplju ko ljljani bljedi«, večernja rumen širi se nebom »ko crveni golub«, u »Pjesmi iz Pjesama I« mjeseci »se proljeva iz »svijetloga nebeskog krčaga« kao da je riječ o mlijeku, »nebo« u »Varijantama jednog dana« krvari u sutonu zelenom«.

U vitalistički dizajniranu svemiru nema onostranosti, jer su u njemu paradigme svega postojećega organska tvar i životna procesualnost, koje, tako reći, usisavaju anorganski, duševni i duhovni bitak, zajedno s metafizičkim pojmovima i s religijskom transcendencijom. U ranoga Krležu to ontološko pretakanje najvješću intuitivni filozofemi tipa »Sveživotna Os«, »Sveživotni Pojam«, »Tijelo Božanskoga Tijela«, »Nadživot«, univerzalni po opsegu, a vitalistički po semantičkom sadržaju.

Vitalistički svemir ne zna ni za promjene, procese i odnose koji, izvan njegove svjetonazorske zavjetrine, uzrokuju ljudsku brigu i tjeskobu, egzistencijalnu napetost i pesimističku mi-

sao: nema smrti kao presanka i prijelaza u drugo, jer nema drugoga (»sve je vječni Rasap i vječno Uskrnuće«, »Podnevna simfonija«); nema relacije subjektobjekt, a na njezino mjesto stupa osjećaj monističke prepletenosti svega sa svime; nema, napokon, u sebi centrirana jastva ni brige za njegovu cjelovitost, jer stanje pomiješanosti sa »svime« jamči pojedincu ekstatičnu radost i ulazak u »sveživot« (»i više mene nema, stoljen sam u kozmičke snje«, »Podnevna simfonija«).

»Golemi talas himne«

Monističko-vitalistički poredak stvari neupitan je samo u jednom Krležinu pjesničkom djelu, u bezbrižnoj mladenačkoj »Podnevnoj simfoniji« (1916). U toj poemi totalizirani život, zavičan uvijek novim imenima i perifrasmama (»ritam Velepjesni«, »sveta orgija«, »nešto silno radosno«, »golemi talas himne« i sl.), kontrapunktna konkretnijim motivima koji jedan za drugim ulaze u čitateljevo vidno polje da bi se na kraju, u zaključnoj daskaliji, spojili u nekoj vrsti kaotične, orgijastične rekapitulacije;

»I svijetla glazba vatre, i plavi cvjetovi u polju, i cvrkut vrabaca u krošnjama kestenovala i lahora na harfi, i plešuci oblaci, i leptiri, i ljudi radosni i bolesni i žalosni, i šarene ptice, i rosa, i kristali, i mirisi, i raznobojne pare, i misao, i bojne cikade, sve to kliče i pjeva Suncu. Sve se te pjesme stapaju u golemi talas himne.«

U toj monističkoj fuziji iščezavaju i neke antiteze kojih je, inače, Krležino pjesništvo svjesno. Gubi se, na primjer, opozicija priroda – povijest, jer se u optici »Podnevne simfonije« grad, kao metonimija povijesti i kulture, pretvara u estetički predmet ravnopravan prirodnom svijetu, dapače, nerazlučivo pomiješan s njim: nema granica i prijelaza između arhitekture i prirodna okoliša, između krovova i neba, između sunca i njegovih odsjaja u prozorskim staklima.

Također se zanemaruje suprotnost između sreće i bijede, a tema religija i kršćanstva – najveća kost u grlu modernističkoga životnog osjećaja i njegove filozofije – samo prolazno, kao »Disakord kršćanske glazbe, narušava monističku sintezu«.

Ipak, spomenute opreke i »disakordi« već su i za ranoga Krležu bili problematični nego što »Podnevna simfonija« želi priznati. To najprije vrijedi za kršćanstvo. Krleža je kršćansku vjeru od prvoga svog objavljenog teksta (»Legenda«) smatrao otvorenim pitanjem, a u doba svoje književne mladosti poimao ju je u neiztscheovskom ključu, kao sistem predodžaba i obreda koji pretpostavkom onostranosti, moralom mlodrsda i erotskim zabranama obezvređuje život.

(Z poglavlja »Svjetonazorski separei«)

Zoran Kravar

(Nastavlja se)